

Małgorzata Myl

Członkowie rodziny jako ofiary poważnych naruszeń praw człowieka

Studium z zakresu prawa międzynarodowego praw człowieka
oraz międzynarodowego prawa karnego

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

Małgorzata Myl

jest doktorem nauk prawnych, zatrudnionym na stanowisku adiunkta w Instytucie Nauk Prawnych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego. Jej zainteresowania naukowe obejmują przede wszystkim prawo międzynarodowe praw człowieka, międzynarodowe prawo karne i międzynarodowe prawo humanitarne. Dr Myl prowadziła badania poświęcone sytuacji prawnej członków rodzin ofiar poważnych naruszeń praw człowieka m.in. w Rosji, Kosowie, Bośni i Hercegowinie oraz w Rwandzie. Jest stypendystką Fundacji im. K. Pułaskiego, a także laureatką Śląskiej Nagrody Naukowej (2017). Ukończyła z wyróżnieniem Akademię Młodych Dyplomatów w Europejskiej Akademii Dyplomacji.

Członkowie rodziny
jako ofiary poważnych naruszeń
praw człowieka

Studium
z zakresu prawa międzynarodowego praw człowieka
oraz międzynarodowego prawa karnego

Małgorzata Myl

Członkowie rodziny
jako ofiary poważnych naruszeń
praw człowieka

Studium
z zakresu prawa międzynarodowego praw człowieka
oraz międzynarodowego prawa karnego

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2021

[Kup książkę](#)

Recenzent
Marta Szuniewicz-Stępień

Spis treści

Wykaz skrótowców	9
Wstęp	11

CZĘŚĆ PIERWSZA Zagadnienia wprowadzające

Rozdział I. Poważne naruszenia praw człowieka	21
1. Problemy definicyjne	21
1.1. Definicje oparte na wyliczeniu	23
1.2. Definicje oparte na generalnych kryteriach	28
1.3. Propozycja definicji poważnych naruszeń praw człowieka	29
2. Czyny spełniające kryteria poważnych naruszeń praw człowieka	34
2.1. Wymuszone zaginięcia	34
2.2. Pozasądowe, doraźne lub arbitralne egzekucje	38
2.3. Tortury oraz inne okrutne, niehumanitarne lub poniżające traktowanie albo karanie	40
3. Poważne naruszenia praw człowieka a zbrodnie międzynarodowe	43
3.1. Zbrodnie przeciwko ludzkości	45
3.2. Zbrodnie ludobójstwa	50
3.3. Kolidzją poważnych naruszeń praw człowieka i zbrodni międzynarodowych ..	53
Rozdział II. Pojęcie ofiary i rodziny na gruncie prawa międzynarodowego praw człowieka	
1. Pojęcie ofiary bezpośredniej oraz pośredniej	57
2. Status rodziny i jej członków	63
2.1. Pojęcie rodziny w praktyce uniwersalnych organów ochrony praw człowieka	64
2.2. Pojęcie rodziny w praktyce międzyamerykańskich i afrykańskich organów ochrony praw człowieka	66
2.3. Pojęcie rodziny w praktyce europejskich organów ochrony praw człowieka	68
2.4. Zakaz dyskryminacji w sposobie postrzegania rodziny	70
Podsumowanie	75

CZĘŚĆ DRUGA

Status prawny członków rodziny na gruncie prawa międzynarodowego
praw człowieka i międzynarodowego prawa karnego

Rozdział III. Międzynarodowe organy ochrony praw człowieka i ich rola w kształtowaniu statusu członków rodziny	81
1. Członkowie rodziny jako ofiary wymuszonych zaginięć	81
1.1. Komitet Praw Człowieka	81
1.2. Grupa Robocza ds. Wymuszonych Zaginięć	82
1.3. Międzyamerykańska Komisja Praw Człowieka oraz Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka	85
1.4. Europejski Trybunał Praw Człowieka	88
1.5. Afrykańska Komisja Praw Człowieka i Ludów	92
2. Członkowie rodziny jako ofiary bezprawnych egzekucji	93
2.1. Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. pozasądowych, doraźnych lub arbitralnych egzekucji	93
2.2. Komitet Praw Człowieka	94
2.3. Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka	95
2.4. Europejski Trybunał Praw Człowieka	96
2.5. Organy powołane przez Afrykańską Komisję Praw Człowieka i Ludów	98
3. Członkowie rodziny jako ofiary tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania	99
3.1. Komitet przeciwko Torturom	99
3.2. Międzyamerykańska Komisja Praw Człowieka oraz Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka	101
3.3. Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Niehumanitarnemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu	103
3.4. Afrykańskie organy ochrony praw człowieka	104
Rozdział IV. Komisje prawdy i ich rola w kreowaniu standardu ochrony członków rodziny jako ofiar poważnych naruszeń praw człowieka	107
1. Funkcje oraz klasyfikacja komisji prawdy	108
2. Status członków rodziny w pracach komisji prawdy powołanych na podstawie aktu głowy państwa	111
2.1. Narodowa Komisja ds. Zaginięć Osób w Argentynie	111
2.2. Narodowa Komisja Prawdy i Pojednania w Chile	113
3. Status członków rodziny w pracach komisji prawdy powołanych na podstawie aktu przyjętego w drodze ustawowej	116
3.1. Komisja Prawdy i Pojednania w Republice Południowej Afryki	116
3.2. Komisja Prawdy i Pojednania dla Sierra Leone	121
4. Status członków rodziny w pracach komisji prawdy powstałych na mocy porozumienia pokojowego lub na podstawie decyzji organu międzynarodowego	126
4.1. Komisja Prawdy dla Salwadoru	126
4.2. Komisja na rzecz Reintegracji, Prawdy i Pojednania dla Timoru Wschodniego	129

Rozdział V. Międzynarodowe trybunały karne i ich rola w kształtowaniu statusu członków rodziny jako ofiar.	134
1. Międzynarodowe trybunały wojskowe	134
2. Międzynarodowe trybunały karne <i>ad hoc</i>	137
3. Międzynarodowy Trybunał Karny	139
Podsumowanie	143

CZĘŚĆ TRZECIA

Prawa członków rodzin ofiar poważnych naruszeń praw człowieka

Rozdział VI. Prawo do ochrony rodziny i poszanowania życia rodzinnego	149
1. Autonomia prawa do ochrony rodziny i poszanowania życia rodzinnego.	150
2. Obowiązki negatywne państwa związane z ochroną rodziny i poszanowaniem życia rodzinnego	151
3. Obowiązki pozytywne państwa związane z ochroną rodziny i poszanowaniem życia rodzinnego	155
4. Ochrona życia rodzinnego w kontekście poważnych naruszeń praw człowieka	157
4.1. Utrzymanie kontaktów pomiędzy członkami rodziny	157
4.2. Prawo do zachowania tożsamości	160
4.3. Prawo do pochówku i poszanowania szczątków	161
Rozdział VII. Prawo do skutecznego środka prawnego	164
1. Prawo do skutecznego środka prawnego jako podstawowe prawo człowieka	164
2. Adekwatność i czas realizacji środka prawnego	168
3. Dostępność środka prawnego	174
4. Rola komisji prawdy w realizacji prawa do skutecznego środka prawnego	178
Rozdział VIII. Prawo do prawdy	181
1. Źródła i treść prawa do prawdy	181
2. Realizacja prawa do prawdy	187
2.1. Organy uniwersalnego systemu praw człowieka.	187
2.1.1. Komitet Praw Człowieka.	187
2.1.2. Grupa Robocza ds. Wymuszonych Zaginięć	188
2.1.3. Pozostałe organy uniwersalne	190
2.2. Organy regionalnych systemów praw człowieka	191
2.2.1. Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka	191
2.2.2. Europejski Trybunał Praw Człowieka.	193
2.2.3. Organy afrykańskiego systemu praw człowieka	195
2.3. Komisje prawdy	196
2.4. Prawo do prawdy w ujęciu międzynarodowych trybunałów karnych.	201
Rozdział IX. Prawo do reparacji.	206
1. Istota i charakter środków naprawczych	206
2. Restytucja.	209
2.1. Przywrócenie wolności.	210
2.2. Przywrócenie tożsamości	212

3.	Odszkodowanie.....	213
3.1.	Utracone zarobki i utracone możliwości	215
3.2.	Szkody niematerialne	217
3.3.	Programy odszkodowawcze w zaleceniach komisji prawdy	221
4.	Satysfakcja	222
4.1.	Prawomocne orzeczenie jako forma satysfakcji	223
4.2.	Przywrócenie dobrego imienia oraz poczucia godności	224
4.3.	Przyjęcie odpowiedzialności za naruszenie oraz publiczne przeprosiny.	225
4.4.	Pomniki i miejsca pamięci.....	228
4.5.	Inne formy satysfakcji.....	229
5.	Rehabilitacja	230
6.	Prawo do reparacji w pracach międzynarodowych trybunałów karnych.....	233
	Rozdział X. Gwarancja niewystępowania naruszeń w przyszłości	240
1.	Zakres i charakter gwarancji niewystępowania naruszeń w przyszłości.....	240
2.	Zmiany legislacyjne	243
3.	Reforma systemu sądowego i sektora bezpieczeństwa	246
4.	Reformy społeczne i kulturowe.....	249
	Podsumowanie	252
	Uwagi końcowe.....	257
	Bibliografia	261
	Indeks osobowy	307
	Summary	311

Wykaz skrótowców

AfCHPR	– Afrykańska Komisja Praw Człowieka i Ludów (African Commission on Human and Peoples' Rights)
AfCtHPR	– Afrykański Trybunał Praw Człowieka i Ludów (African Court on Human and Peoples' Rights)
AKPC	– Amerykańska konwencja praw człowieka z 1969 r.
AKPCiL	– Afrykańska karta praw człowieka i ludów z 1981 r.
CAT	– Komitet przeciwko Torturom (Committee against Torture)
CAVR	– Komisja na rzecz Reintegracji, Prawdy i Pojednania dla Timoru Wschodniego (Comissão de Acolhimento, Verdade e Reconciliação)
CED	– Komitet ds. Wymuszonych Zaginięć (Committee on Enforced Disappearances)
CEDAW	– Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (Committee on the Elimination of Discrimination against Women)
CNVR	– Narodowa Komisja Prawdy i Pojednania w Chile (Comisión Nacional de Verdad y Reconciliación)
CONADEP	– Narodowa Komisja ds. Zaginięć Osób w Argentynie (Comisión Nacional sobre la Desaparición de Personas)
CPT	– Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment)
CRC	– Komitet Praw Dziecka (Committee on the Rights of the Child)
DED	– Deklaracja o ochronie wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem z 1992 r.
EKPC	– Europejska konwencja praw człowieka (Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 r.)
ETPC	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
FMLN	– Front Wyzwolenia Narodowego im. Farambunda Martíego w Salwadorze (Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional)
HRC	– Komitet Praw Człowieka (Human Rights Committee)
IACHR	– Międzyamerykańska Komisja Praw Człowieka (Inter-American Commission on Human Rights)
IACtHR	– Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka (Inter-American Court of Human Rights)
ICPPED	– Międzynarodowa konwencja w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem z 2006 r.

INTERFET	– Międzynarodowe Siły dla Timoru Wschodniego (International Force for East Timor)
KG	– konwencje genewskie z 1949 r.
I KG	– Konwencja genewska o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych z dnia 12 sierpnia 1949 r.
II KG	– Konwencja genewska o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu z dnia 12 sierpnia 1949 r.
III KG	– Konwencja genewska o traktowaniu jeńców wojennych z dnia 12 sierpnia 1949 r.
IV KG	– Konwencja genewska o ochronie osób cywilnych podczas wojny z dnia 12 sierpnia 1949 r.
MPPOiP	– Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych
MTK	– Międzynarodowy Trybunał Karny
MTKJ	– Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii
MTKR	– Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy
MTS	– Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości
ONZ	– Organizacja Narodów Zjednoczonych
PDPC	– Powszechna deklaracja praw człowieka z 1948 r.
I PD	– Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych, przyjęty w 1977 r.
RPA	– Republika Południowej Afryki
RPD	– Reguły procesowe i dowodowe
RUF	– Zjednoczony Front Rewolucyjny w Sierra Leone (Revolutionary United Front)
SCSL	– Specjalny Trybunał dla Sierra Leone (Special Court for Sierra Leone)
TRC	– Komisja Prawdy i Pojednania w RPA (Truth and Reconciliation Commission)
UNHCR	– Wysoki Komisarz ONZ ds. Uchodźców (United Nations High Commissioner for Refugees)
UNODC	– Biuro ONZ ds. Narkotyków i Zapobiegania Przestępczości (pierw. United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention, obecnie United Nations Office on Drugs and Crime)
UNTAET	– Tymczasowa Administracja Organizacji Narodów Zjednoczonych w Timorze Wschodnim (United Nations Transitional Administration in East Timor)
UPR	– Powszechny Przegląd Okresowy (Universal Periodic Review)
WGEID	– Grupa Robocza ds. Wymuszonych Zaginięć (Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances)
ZO ONZ	– Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych

Wstęp

Społeczność międzynarodowa boryka się współcześnie z wieloma ogromnymi wyzwaniami, m.in. ze znaczną skalą naruszeń praw człowieka, z nieustannymi konfliktami zbrojnymi oraz rosnącą liczbą ofiar. Waga tych problemów zmusza do refleksji nad zadaniami stojącymi przed ową społecznością i nad rolą prawa międzynarodowego. Za jedno z największych sprawdzianów skuteczności prawa międzynarodowego należy uznać zapobieganie poważnym naruszeniom praw człowieka, a w razie ich wystąpienia – ochronę ofiar. Społeczność międzynarodowa powinna dążyć do zminimalizowania szkód i traumy pokrzywdzonych, a także do zapewnienia im sprawiedliwości oraz właściwej ochrony i realizacji ich praw. Ma to znaczenie zwłaszcza w obliczu ogromnego dramatu ludzkiego, który wiąże się z każdą ofiarą. Krewni – choć stracili swoich najbliższych – nie porzucili nadziei, że ich ból i cierpienie zostaną dostrzeżone, a sprawcy poważnych naruszeń praw człowieka będą ukarani. Niemniej z pola widzenia społeczności międzynarodowej bardzo często umyka kwestia szkód i krzywd, jakich doznają członkowie rodzin ofiar, mimo że mamy do czynienia z problemem na skalę światową. W 2019 roku podczas wystąpienia na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. promocji prawdy, sprawiedliwości, reparacji i gwarancji niewystępowania naruszeń w przyszłości¹ podkreślił, iż ofiary i ich rodziny nierzadko są stawiane poza nawiasem wymiaru sprawiedliwości. Próby dochodzenia przez nich swoich praw na drodze sądowej w poszczególnych państwach są nie tylko oceniane negatywnie, ale wręcz marginalizowane i ignorowane². Tymczasem odpowiednie zagwarantowanie oraz poszanowanie praw bezpośrednich poszkodowanych i ich krewnych jest obowiązkiem państw wynikającym wprost z prawa międzynarodowego. Takie założenie legło u podstaw zasadniczego problemu badawczego zgłębianego przez autorkę monografii: jaki jest standard ochrony członków rodziny jako ofiar poważnych naruszeń praw człowieka na gruncie prawa międzynarodowego praw człowieka i międzynarodowego prawa karnego?

Ofiary poważnych naruszeń praw człowieka znalazły się w centrum zainteresowania społeczności międzynarodowej stosunkowo niedawno, gdyż dopiero

¹ Tytuły aktów prawnych oraz nazwy organów, które nie mają obowiązującego tłumaczenia na język polski, autorka podaje w przekładzie własnym, na ogół zgodnym z nazewnictwem powszechnie stosowanym w literaturze przedmiotu.

² *Report of 2019 of the Special Rapporteur on the promotion of truth, justice, reparation and guarantees of non-recurrence*, 11.07.2019.

na początku lat 80. XX wieku. Spowodowane było to falą demokratyzacji w państwach Ameryki Łacińskiej oraz działalnością międzyamerykańskiego systemu ochrony praw człowieka, a zbieгло się w czasie z przyjęciem w 1985 roku na forum Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych Deklaracji o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy. Projekt deklaracji opracowało Światowe Towarzystwo Wiktyimologii (World Society of Victimology), które od końca lat 70. XX wieku podejmowało wysiłki na rzecz zagwarantowania pokrzywdzonym właściwego statusu i poszanowania ich praw. Kolejne dokumenty, o charakterze zarówno uniwersalnym, jak i regionalnym, ukazywały rosnącą konieczność uregulowania statusu ofiar i uwzględnienia ich potrzeb w procesie rozliczania odpowiedzialnych za naruszenia praw człowieka. Ponadto rozszerzono krąg osób uprawnionych do tego statusu w świetle prawa międzynarodowego. W 2005 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło rezolucję nr 60/147: Podstawowe zasady i wytyczne w sprawie prawa do środka odwoławczego i reparacji dla ofiar poważnych naruszeń prawa międzynarodowego praw człowieka oraz międzynarodowego prawa humanitarnego, w której zawarto definicję ofiary obejmującą zarówno bezpośrednich, jak i pośrednich pokrzywdzonych. Takie ujęcie analizowanego zagadnienia pojawiło się jednak już wcześniej w praktyce organów ochrony praw człowieka, zwłaszcza w systemie międzyamerykańskim. Organy te od wielu lat prezentują bowiem stanowisko, zgodnie z którym członkowie rodzin ofiar poważnych naruszeń praw człowieka również doznają ogromnego cierpienia, a w konsekwencji są uprawnieni do statusu pokrzywdzonych oraz do skutecznej ochrony ich praw. O znaczeniu omawianego zagadnienia świadczą nie tylko uchwały i bogate orzecznictwo organów ochrony praw człowieka, lecz także praktyczne wytyczne opracowywane przez organizacje pozarządowe. Przykładem mogą być zalecenia International Commission of Jurists (Międzynarodowej Komisji Prawników) z 2016 roku pt. *Enforced Disappearance and Extrajudicial Execution: The Rights of Family Members. A Practitioners' Guide* (Wymuszone zaginięcia i pozasądowe egzekucje. Prawa członków rodziny. Przewodnik dla praktyków).

Prawa ofiar i członków ich rodzin są ściśle związane z ogólną ochroną praw człowieka, przeto właściwe ich rozumienie jest możliwe przede wszystkim w kontekście prawa międzynarodowego praw człowieka; dlatego też regulacje owego prawa oraz praktyka międzynarodowych organów ochrony praw człowieka stanowią kanwę badań przeprowadzonych przez autorkę. W rozważaniach nie można jednakże pominąć międzynarodowego prawa karnego, które pozostaje w szczególnych relacjach z prawem międzynarodowym praw człowieka, fragmentacja prawa międzynarodowego nie wyklucza bowiem krzyżowania się ani przenikania wyodrębnionych z niego względnie samodzielnych części. To zaś rodzi pytania o ewentualne kolizje obu reżimów prawnych i o skuteczność przyjętych w nich regulacji. Niezbędne wydaje się zatem prowadzenie równoległych analiz dotyczących statusu prawnego członków rodziny oraz sposobu ochrony i realizacji ich praw na gruncie prawa międzynarodowego praw człowieka i międzynarodowego prawa karnego.

Tematem niniejszej monografii jest sytuacja prawna członków rodziny jako ofiar poważnych naruszeń praw człowieka. Takie ujęcie wynika wprost z przyjętych zamierzeń badawczych. Ofiarom naruszeń praw człowieka *in genere* poświęcono wiele opracowań zarówno w polskiej, jak i w zagranicznej literaturze przedmiotu. Tymczasem publikacji traktujących *explicite* o ofiarach pośrednich jest stosunkowo niewiele, co dowodzi, że owa grupa wciąż pozostaje nieco na ubożu rozważań naukowych. Taki sposób sformułowania tematu pozwolił skoncentrować badania na wyrażnie wskazanej kategorii osób – członkach rodziny – i zarazem ukazać zróżnicowane relacje prawne występujące pomiędzy tymi osobami. To z kolei znalazło przełożenie na obrany cel i na szczegółowe pytania badawcze stawiane w monografii.

Zasadniczym celem analiz była rekonstrukcja standardu ochrony członków rodziny jako ofiar poważnych naruszeń praw człowieka na tle porównawczym: w świetle prawa międzynarodowego praw człowieka oraz międzynarodowego prawa karnego. W związku z tym badania prowadzono na dwóch przenikających się płaszczyznach. Po pierwsze, dotyczyły one statusu prawnego ofiar i służyły wykazaniu, czy członkowie rodziny są na gruncie prawa międzynarodowego praw człowieka i międzynarodowego prawa karnego uznani za ofiary poważnych naruszeń praw człowieka. Po drugie, zmierzały do ustalenia, czy oba reżimy prawne zapewniają członkom rodziny ochronę i stosowne prawa, a także możliwość odpowiedniej realizacji tych praw. Dzięki owym analizom określono, czy w kontekście krzyżowania się prawa międzynarodowego praw człowieka oraz międzynarodowego prawa karnego członkom rodziny przysługuje w obu reżimach równie skuteczna ochrona.

Książka podzielona została na trzy części, z czego pierwsza ma charakter porządkująco-wyjaśniający. Nakreślony powyżej cel pracy wymagał zdefiniowania kluczowych pojęć, czyli „poważnych naruszeń praw człowieka” i „rodziny”, gdyż nie posiadają one definicji legalnej, mogą zatem rodzić wiele wątpliwości. Analizy miały więc na celu uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania: W jaki sposób na gruncie prawa międzynarodowego praw człowieka rozumiane są „poważne naruszenia”? Czy każde naruszenie praw człowieka może być uznane za poważne? Co jest determinantą pozwalającą zakwalifikować dany czyn jako poważne naruszenie praw człowieka? Czy pojedynczy akt stanowi takie naruszenie, czy muszą one być popełniane masowo? Z powodu braku traktatowej definicji poważnych naruszeń praw człowieka zbadane zostały akty *soft law*, praktyka organów ochrony praw człowieka, a także poglądy przedstawicieli doktryny. Doprowadziło to autorkę do zaproponowania własnej definicji poważnych naruszeń praw człowieka i do wskazania, które czyny spełniają wyróżnione przesłanki. Z racji krzyżowania się prawa międzynarodowego praw człowieka i międzynarodowego prawa karnego należało też ustalić, czy owe poważne naruszenia noszą znamiona zbrodni międzynarodowych, a ponadto określić ewentualne sytuacje konfliktowe związane z tym zagadnieniem.

Pogłębianych analiz wymagało również pojęcie „rodzina”, także niemające traktatowej definicji. Taki stan rzeczy pozwolił wyodrębnić szereg problemów

badawczych, których wyjaśnienie było fundamentalne dla dalszych rozważań. Ustalono więc, po pierwsze, kto (w świetle regulacji prawnomiędzynarodowych) może być uznany za członka rodziny, po drugie, czy organy ochrony praw człowieka mogą wpływać na krajowe definicje tego pojęcia oraz czy mogą przyjmować własne. Wreszcie – postanowiono sprawdzić, czy sposób definiowania rodziny może wpływać na efektywność ochrony przyznawanej owej grupie społecznej. W tym celu przeanalizowano regulacje i praktykę organów uniwersalnego oraz regionalnych systemów ochrony praw człowieka, co umożliwiło zidentyfikowanie podobieństw i różnic w sposobie interpretowania rodziny. W tym kontekście zbadane zostało również, czy zakaz dyskryminacji (wyrażony w wielu aktach prawa międzynarodowego praw człowieka) powinien mieć zastosowanie przy definiowaniu owego pojęcia.

Drugą część pracy poświęcono statusowi prawnemu członków rodziny jako ofiar poważnych naruszeń praw człowieka na gruncie prawa międzynarodowego praw człowieka i międzynarodowego prawa karnego. Tutaj podstawowym celem badań było ustalenie roli międzynarodowych organów (ochrony praw człowieka i karnych) oraz komisji prawdy w kształtowaniu wspomnianego statusu. Analizy prowadzono w odniesieniu do wybranych naruszeń, co pozwoliło ustalić, czy istnieje określony standard ochrony na poziomie uniwersalnym i regionalnym. Ponadto spróbowano odpowiedzieć na pytanie, czy któryś z krewnych jest uznawany za ofiarę szczególnie wrażliwą w przypadku omawianych tu pogwałceń. Z kolei dzięki zbadaniu postanowień wybranych komisji prawdy nie tylko zweryfikowano, czy ich ustalenia pozostają w zgodności ze stanowiskiem wyrażanym przez międzynarodowe organy ochrony praw człowieka, ale także stwierdzono, czy nie wchodzi one w konflikt kompetencyjny. Przyjęta w pracy klasyfikacja komisji prawdy umożliwiła ustalenie, czy sposób ich powołania wpływa na standard ochrony przyznany przez nie członkom rodziny. Przeanalizowawszy zaś dorobek międzynarodowych trybunałów karnych, wyjaśniono, czy posiadają oni status ofiar również w międzynarodowym prawie karnym. Ponadto wykazano, czy sytuacja prawna krewnych jest porównywalna w świetle prawa międzynarodowego praw człowieka oraz międzynarodowego prawa karnego.

Kolejny problem badawczy, ujęty w części trzeciej monografii, dotyczy praw członków rodziny. Przyznanie krewnym jedynie statusu ofiar wydaje się bowiem niewystarczające – dopiero gwarancja i należyta realizacja ich praw przez organy państwowe i międzynarodowe pozwalają na zapewnienie im odpowiedniego standardu ochrony. Zostało to wyrażone wprost m.in. w Podstawowych zasadach i wytycznych w sprawie prawa do środka odwoławczego i reparacji dla ofiar poważnych naruszeń prawa międzynarodowego praw człowieka oraz międzynarodowego prawa humanitarnego. Zgodnie z tą uchwałą ofiary zarówno bezpośrednie, jak i pośrednie posiadają określone prawa, co zrodziło wiele pytań o zakres przedmiotowy owych praw, ich charakter i źródła. W monografii przeanalizowano prawa członków rodziny i podjęto próbę ustalenia, czy są niezależne od istnienia i realizacji praw ofiar bezpośrednich.

W pierwszej kolejności skoncentrowano się na prawie do ochrony rodziny oraz poszanowania życia rodzinnego. Wydaje się, że w przypadku omawianej grupy społecznej ma ono nadrzędny charakter, nie ulega bowiem wątpliwości, iż każda ingerencja w strukturę i jedność rodziny narusza podstawowe prawa jej członków. Prawo międzynarodowe praw człowieka jest w tym aspekcie dla państw źródłem zobowiązań o charakterze negatywnym i pozytywnym: państwa nie tylko są zobligowane do powstrzymania się od nieuzasadnionych i bezprawnych ingerencji w życie rodzinne jednostki, ale także mają obowiązek chronić to życie i zapewniać rodzinie możliwość swobodnego rozwoju. Tymczasem poważne naruszenia praw człowieka stwarzają bezpośrednie zagrożenie dla rodziny. Badania miały więc na celu ustalenie, w jaki sposób analizowane tu pogwałcenia naruszają prawo do poszanowania życia rodzinnego krewnych ofiar bezpośrednich oraz jakie czynności państwo winno podjąć, by przeciwdziałać tym naruszeniom.

Autorka rozprawy skupiła się też na prawie członków rodziny do skutecznego środka prawnego. Jak wynika z praktyki organów ochrony praw człowieka, rozumiany jest on jako różnego rodzaju działania podejmowane w sytuacji rzeczywistych lub potencjalnych naruszeń praw człowieka; należało zatem zidentyfikować zakres tych działań w ujęciu materialnym oraz proceduralnym. Ponadto zbadano, czy prawo do środka prawnego może być uznane za podstawowe prawo każdego człowieka, a w dalszej kolejności spróbowano określić, w jaki sposób powinno być skutecznie gwarantowane i realizowane. W tym kontekście najistotniejsza okazała się analiza pracy organów ochrony praw człowieka, które w odpowiedzi na skargi indywidualne dokonują oceny i wykładni właściwości i efektywności wysiłków podejmowanych przez konkretne państwa w razie poważnych naruszeń praw człowieka.

W następnym rozdziale przeanalizowane zostało prawo do prawdy. Podstawowym celem badawczym było ustalenie charakteru tego prawa i jego treści w odniesieniu do omawianych pogwałceń. Wątpliwości bowiem wciąż wzbudza niezależność prawa do prawdy od innych praw członków rodziny, przede wszystkim dlatego, iż początkowo łączone było z prawem do informacji lub z prawem do reparacji. Obecnie jednak organy ochrony praw człowieka coraz częściej wskazują na autonomiczność prawa do prawdy oraz na jego kluczowe znaczenie w procesie rekunciacji. Zbadano więc, jaką rolę odpowiednia realizacja owego prawa odgrywa w pojednaniu w wymiarze indywidualnym i kolektywnym. Analizy dotyczące prawa do prawdy w znacznej mierze opierały się na raportach komisji prawdy, których zasadniczą funkcją jest ustalanie faktów na temat naruszeń praw człowieka. Z kolei porównanie stanowisk tych komisji z dorobkiem organów ochrony praw człowieka (uniwersalnych i regionalnych) pozwoliło stwierdzić, czy są one zgodne co do charakteru i treści owego prawa. Ponadto w rezultacie wskazano, w jaki sposób organy ochrony praw człowieka postrzegają obowiązki państw wynikające z prawa do prawdy w przypadku omawianych tu naruszeń. Analizy te byłyby jednak niepełne bez odniesienia się do międzynarodowego prawa karnego, co zrodziło kolejne pytania badawcze. Po pierwsze, należało wyjaśnić, jak prawo do prawdy interpretują międzynarodowe trybunały karne, zwłaszcza w kontekście

indywidualnej odpowiedzialności karnej. Po drugie, niezbędne okazało się sprawdzenie, czy międzynarodowe trybunały karne dopuszczają udział członków rodziny w prowadzonych postępowaniach, a tym samym umożliwiają im poszukiwanie prawdy o okolicznościach towarzyszących zbrodniom. Wreszcie po trzecie, konieczne było określenie, czy sposób i skuteczność realizowania prawa do prawdy przez rzeczono trybunały różnią się od praktyki organów ochrony praw człowieka.

Ochrona ofiar wiąże się także z zagwarantowaniem właściwych środków naprawczych, co znalazło wyraz w bogatym dorobku organów ochrony praw człowieka. W pierwszej kolejności więc analizy miały na celu ustalenie, czy reparacje postrzegane są jedynie jako obowiązek państwa, czy ujmowane są również jako prawo ofiar, wliczając członków rodziny. Jest to szczególnie istotne w związku z postanowieniami Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania i Międzynarodowej konwencji w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem; w aktach tych bowiem wprost oświadczono, że ofiary mają prawo do należytego zadośćuczynienia. Podobne rozstrzygnięcia zawarto w Podstawowych zasadach i wytycznych w sprawie prawa do środka odwoławczego i reparacji dla ofiar poważnych naruszeń prawa międzynarodowego praw człowieka oraz międzynarodowego prawa humanitarnego. Autorka książki postanowiła zatem wykazać, jak określone środki naprawcze rozumiane są w odniesieniu do ofiar poważnych naruszeń praw człowieka, i podjęła się odpowiedzi na pytanie, czy możliwe jest zagwarantowanie owym ofiarom wszystkich rodzajów reparacji, gdyż kwestii tej towarzyszą znaczne wątpliwości (zwłaszcza w przypadku restytucji). Ustaliła też, czy istnieją różnice w sposobie gwarantowania i realizowania pozostałych środków naprawczych (odszkodowanie, satysfakcja, rehabilitacja) w zależności od systemu ochrony praw człowieka, a ponadto przyjrzała się roli komisji prawdy w procesie zapewniania reparacji członkom rodzin ofiar. Analizy dotyczące owego prawa objęły również dorobek międzynarodowych trybunałów karnych. Miało to na celu stwierdzenie, czy ich statuty (w szczególności trybunałów *ad hoc* i Międzynarodowego Trybunału Karnego) uwzględniają obowiązek zasądzania środków naprawczych oraz czy ewentualny katalog tych środków jest tożsamy z reparacjami w prawie międzynarodowym praw człowieka. Dodatkowo zbadano, jak realizowane są reparacje w kontekście indywidualnej odpowiedzialności sprawców. Dzięki podejściu komparatystycznemu określono, czy członkowie rodzin ofiar mogą z taką samą skutecznością dochodzić prawa do reparacji przed organami ochrony praw człowieka i przed międzynarodowymi trybunałami karnymi. Spróbowano też wykazać, czy poszczególne środki naprawcze mają identyczną wartość dla członków rodziny jako ofiar poważnych naruszeń praw człowieka, czy może któryś uznać należy za skuteczniejszy lub bardziej doniosły.

Ostatnim z praw analizowanych w monografii była gwarancja niewystępowania naruszeń w przyszłości (ang. *guarantee of non-repetition*). Ujęcie jej jako odrębnego prawa członków rodziny wciąż budzić może pewne wątpliwości, wynikające przede wszystkim z nieostrości tego prawa, a także z jego ukierunkowania na przyszłość. W Zasadach dotyczących ochrony i promowania praw człowieka

przez walkę z bezkarnością wprost wskazano jednak na niezależny charakter gwarancji i podkreślono konieczność zapewnienia ofiarom nienarażenia na powtórnią wiktymizację. W tym celu państwa winny podejmować działania prewencyjne. Postanowiono więc ustalić, jakie konkretnie kroki trzeba poczynić, aby poważne naruszenia praw człowieka nie były popełniane w przyszłości, oraz czy zapewnienie gwarancji niewystępowania naruszeń w przyszłości jest możliwe za pomocą samych zmian legislacyjnych, czy nieodzowne są też inne posunięcia. Analizy te wydają się niezwykle istotne i aktualne, gdyż organy ochrony praw człowieka coraz częściej odwołują się właśnie do prawa ofiar do zapewnienia ochrony przed ponownymi naruszeniami. Przykładem mogą być zalecenia Komitetu Praw Człowieka formułowane w odpowiedzi na raporty państw oraz raporty Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. promocji prawdy, sprawiedliwości, reparacji i gwarancji niewystępowania naruszeń w przyszłości, w których wskazuje się na obowiązek państw dotyczący przeciwdziałania kolejnym naruszeniom. Ustalenie, w jaki sposób władze krajowe realizują tę powinność, jest zatem kluczowe dla tworzenia należytego standardu ochrony ofiar i członków ich rodzin.

Dzięki analizie powyższych kwestii oraz udzieleniu odpowiedzi na postawione pytania został osiągnięty zasadniczy cel pracy: zrekonstruowanie standardu ochrony członków rodziny jako ofiar poważnych naruszeń praw człowieka. W rezultacie udało się zidentyfikować braki w sposobie ochrony krewnych i realizacji ich praw zarówno na gruncie prawa międzynarodowego praw człowieka, jak i na gruncie międzynarodowego prawa karnego. To z kolei pozwoliło stwierdzić, czy istniejący stan prawny jest wystarczający, czy niezbędne są określone zmiany.

Analiza owej problematyki wymagała zastosowania przede wszystkim metod dogmatycznej i prawnoporównawczej. Pierwszą wykorzystano do zbadania źródeł prawa międzynarodowego, w tym relewantnych postanowień umów międzynarodowych oraz uchwał organów organizacji międzynarodowych. Dużo uwagi poświęcono bogatemu dorobkowi międzynarodowych trybunałów praw człowieka i międzynarodowych trybunałów karnych. W tym celu skorzystano przede wszystkim z internetowych baz orzeczniczych, m.in. z bazy Międzypaństwowego Trybunału Praw Człowieka (CORTEIDH), Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (HUDOC) i Międzynarodowego Trybunału Karnego. W monografii przedstawiono również analizy raportów wybranych komisji prawdy, a także szeregu wytycznych i instrukcji organów międzynarodowych, które to wytyczne wywarły istotny wpływ na analizowane zagadnienie. Działalność tych organów została zbadana do 2021 roku, a przyjęte przez nie uchwały, zalecenia i orzeczenia potraktowano jako zbiór zamknięty. Metoda prawnoporównawcza posłużyła z kolei do wykazania podobieństw i różnic w postrzeganiu członków rodziny jako ofiar poważnych naruszeń praw człowieka w orzecznictwie międzynarodowych trybunałów praw człowieka oraz międzynarodowych trybunałów karnych. Działania komparatystyczne umożliwiły ponadto ustalenie, czy status członków rodziny, a także sposób gwarancji i realizacji przysługujących im praw różnią się w zależności od regionu, kultury i ustroju społecznego.

Tematyka niniejszego opracowania nie była dotychczas przedmiotem pogłębionych analiz, nowatorskie jest też jej ujęcie. Dostępne publikacje (polskie i zagraniczne) skupiają się głównie na ofiarach bezpośrednich. Prezentowana monografia stanowi więc próbę uzupełnienia luki, jaką jest brak całościowego obrazu sytuacji prawnej członków rodziny jako ofiar poważnych naruszeń praw człowieka (zwłaszcza porównanie tej kwestii na gruncie prawa międzynarodowego praw człowieka oraz międzynarodowego prawa karnego). Jest również próbą przedstawienia aktualnej praktyki międzynarodowych organów ochrony praw człowieka, zwłaszcza bieżącej linii orzeczniczej międzynarodowych trybunałów praw człowieka. Rozważania te wzbogacone zostały o praktykę międzynarodowych trybunałów karnych i komisji prawdy. Przeprowadzone badania pozwoliły udowodnić, że poważne naruszenia praw człowieka pociągają za sobą dalekością skutki i są źródłem wiktymizacji nie tylko ofiar bezpośrednich, ale także członków ich rodzin i całego społeczeństwa. Zapewnienie im odpowiedniej i efektywnej ochrony wymaga zaś kompleksowych rozwiązań, wykraczających poza poszczególne fragmenty prawa międzynarodowego.

Indeks osobowy*

- Abubakar Alhassan 211
Achuthan Krishna 211
Akayesu Jean-Paul 46, 51, 139
Aksoy Zeki 42, 175, 216, 219
Al Mahdi Ahmad 238, 239
Alfonsino Raul 111
Almonacid-Arellano Luis Alfredo 49
Altstötter Josef 136
Annan Kofi 51
Anzualdo Castro Kenneth Ney 86, 178, 192, 223, 245
Assanidze Tengiz 211
Aylwin Azócar Patricio 114
Bagosora Théoneste 139
Bámaca Velásquez Efraín 67, 86, 191, 193, 217, 220, 226, 227
Barrios, rodzina 96
Bassiouni Cherif Mahmoud 25, 32, 47, 60, 61, 139, 141, 233, 234
Bemba Gombo Jean-Pierre 141, 142, 204
Berrehab Abdellah 69
Bessert Tepoaitu 65
Birindwa ci Bithashwiwa Faustin 169
Blake Nicolas 86
Blaškić Tihomir 33, 48
Blaton Francisco Juan 113
Boughanemi Kamel 69
Boven Theo van 24, 61, 140, 240, 241
Bronstein Ivcher 169, 176
Bulacio Walter David 27, 159, 173
Caetano Marcello 129
Çakıcı İzzet 26, 89, 216
Campbell Thomas 152
Campera Carlos Albert 113
Cançado Trindade Antonio August 87, 164
Cantoral Benavides Luis Alberto 43, 169, 217
Carranza Alegre Marlem 176
Casafranca de Gomez Ricardo Ernesto 210
Cassala Urrutia Cesar 113
Cassesse Antonio 21, 43, 45, 201, 234
Castillo-Páez Ernest Rafael 178, 216, 219
Cepeda Vargas Manuel 55
Čerkez Mario 46
Chávez Juan Massa 127
Chernichenko Stanislav 24, 29
Chiakwa Joseph Ndukaku 101
Chui Methieu Ngudjolo 48, 49, 141, 204
Contreras Julia Inés 27, 88, 159, 161
Cristiani Alfredo 129
Cuéllar Javier Pérez de 126
Davis Griffith 86
Dokayev Razet 90, 216
Domukovsky Victor P. 42
Dudgeon Jeffrey 152–154
El-Masri Khalid 26, 160, 194, 195
Elberte Dzintra 161
Fornerón Leonardo Aníbal 151, 160
Forte Caterina 161
Freeman Mark 107–109, 186
Furundžija Anto 41, 44, 46, 51, 54
Gacumbitsi Sylvestre 34, 51
Gajnaj León 113
García Asto Wilson 176
García-Ramírez Sergio 102
Garibaldi Sétimo 168
Gelman Juan 27, 168, 212, 213, 227
Gerasimov Alexander 101, 215
Ghali Boutros 126
Girard Andrée 161
Gomes Lund Guilherme 192, 227, 245
Gudiel Álvarez Makrina 88, 193, 224, 228, 232
Guezout Yamina 81
Gutman Castañeda 175
Habibie Jusuf Bacharuddin 130
Handyside Richard 70, 154
Hayner Priscilla B. 107–112, 126, 197

* Indeks obejmuje jedynie tekst główny oraz te przypisy, w których występują nazwiska wymienione w owym tekście.

- Hitler Adolf 135
 Hopu Francis 65
 Hylton Dwayne 42
 Imakayeva Marzet 89, 160, 216, 219
 Janowiec Jerzy Roman 96, 97, 193, 194
 Jaramillo Valle 173
 Jawara Dawda 27, 175
 Jegatheeswara Sarma 82, 187, 210, 214
 Johanović Zorica 162
 Kallon Morris 44, 55
 Kamara Brima Bazzy 44, 55
 Karadžić Radovan 48, 205
 Katanga Germain 48, 49, 141, 204, 238, 239
 Kawas-Fernández Blanca Jeannette 192, 227
 Kaya Mahmut 171
 Kayishema Clement 139
 Keitel Wilhelm 135
 Keller Hiram 195
 Ki-Moon Ban 52
 Klerk Frederik Willem de 117
 Kopf Johan Franz 71
 Kordić Dario 46
 Kovler Anatoly 194
 Krnojelac Milorad 48
 Kroon Catharina 68, 69, 152
 Krstić Radislav 203
 Kunarac Kovač 33, 46, 47, 54
 Kupreškić Zoran 48, 203
 Kurt Koçeri 26, 88, 89, 173, 193, 219, 220
 Kvočka Miroslav 46, 47
 Lind Vladimir 162
 Linton Carlton 42
 Liwsky Norberto 112, 113
 Loayza Tamayo Elena 211, 216, 217, 220
 Lopez Luna 172
 Lubanga Thomas 140–142, 204, 236–239
 Mandela Nelson 117, 118
 Marckx Alexandra 69, 71, 150, 155, 156
 Martí de Mejía Raquel 102, 103
 Martinović Đorđe 47
 Matsui Iwane 136
 McCann Margaret 38, 108, 170
 Medina Quiroga Cecilia 28, 29, 33
 Medina Sara Chan Chan 127
 Mejía José Humberto 128
 Mekongo Louis Embga 174, 220
 Mentés Azize 175
 Mladić Ratko 139, 205
 Modise John 157, 213
 Motsoeneng Polediso 120
 Mucić Zdravko 234
 Muhimana Mikaeli 50, 51
 Mussa Benali Abdeladim Ali 82, 214
 Naletilić Mladen 47
 Ndukuzempi William Mzelemu 120
 Neptune Yvon 175
 Ngaissona Patrice-Edouard 142
 Nikolić Dragan 205
 Nikolić Ljiljana 100, 101
 Nikolić Slobodan 100, 101
 Noronha Valentino de Costa 133
 Odjouoriby Cossi Paul 174
 Orhan Salih 89, 160, 219
 Osorio Rivera Jeremías 86, 172, 245
 Osorio Cristales Ramiro 160
 Ouko John 213
 Pannullo Vincenzo 161
 Papamichalopoulos Jean 209, 210
 Pinochet Augusto 35, 113
 Plathey Kacy 173
 Płoski Waław 162
 Praeli Francisco Eguiguren 95
 Quinteros Maria del Carmen Almeida 81, 187
 Rakik Kamel 81
 Ramírez Rojas Urcesino 176
 Riffo Atala 67, 72, 151
 Rios Montt Efraín 192
 Rodrigues Américo de Deus 129
 Rukundo Emmanuel 51
 Rutaganda George 50, 51
 Ruzindana Obed 139
 Rybicka Małgorzata 163
 Sabanchiyeva Kelimat Akhmatovna 162
 Schalk Horst Michael 71
 Sedhai Mukunda 82
 Selimović Ferida 203
 Serrano Cruz Erlinda 157, 168, 212, 213, 224, 228, 230, 232
 Serrano Cruz Ernestina 157, 168, 212, 213, 224, 228, 230, 232
 Sicilianos Linos-Alexandre 195
 Simić Milan 48
 Sizila Nozithandiso 120
 Soares Marcelino 132
 Solska Ewa 163
 Spielmann Dean 195
 Stakić Milomir 48
 Suarez de Guerrero Maria Fanny 243
 Suharto Hadji 130
 Tadić Duško 49, 138
 Tardu Maxime E. 28, 29
 Thiam Doudou 31, 32, 47

- Tibi Daniel 101, 102, 216, 219, 224, 227
Timurtaş Mehmet 26, 89, 171, 175
Tiu Tojín María 192
Trujillo Oroza José Carlos 67, 86, 87, 217, 220, 226, 228
Tshisekedi wa Mulumba Etienne 169
Tulkens Françoise 195
Tyitya James 120
Urrutia García Maritza 43, 102, 216
Ušacka Anita 49
Vallianatos Grigoris 72
Velásquez Rodríguez Manfredo 169, 191, 210, 218
Ventura Francisco Arnulfo 128
Vukota-Bojić Savjeta 154
Wojtyczek Krzysztof 194
Yekatom Alfred 142
Young Edward 71
Yudkivska Ganna 194
Zambrano Vélez Wilmer 196, 248
Zongo Late Norbert 196, 245

Family members as victims of serious human rights violations A study in international human rights law and international criminal law

Summary

The international community is currently faced with many difficult challenges, including a significant scale of human rights violations, continuing armed conflicts, and a growing number of victims. The gravity of these problems forces us to reflect on the tasks facing this community and on the role of international law. One of the main tests of the effectiveness of international law is the prevention of serious human rights violations and, when they occur, the protection of victims. The international community should strive to minimize the harm and trauma to these individuals and to ensure that they receive justice and that their rights are properly protected and realized. This is especially important in light of the immense human drama that is associated with each victim. Relatives – although they have lost their loved ones – have not given up hope that their pain and suffering will be recognized and the perpetrators of serious human rights violations will be punished. Meanwhile, the issue of the damage and harm suffered by family members of these victims very often escapes the attention of the international community, despite the fact that we are dealing with a global problem.

The subject of the book is the legal situation of family members as victims of serious human rights violations. The research is based on the regulations of international human rights law and the practice of international bodies protecting these rights. Attention is also paid to the international criminal law, which stands in a special relationship with the international law of human rights, since their serious violations in some circumstances may be considered international crimes. The problems discussed in this work have not been the subject of in-depth analyses so far; the way of presenting them is also innovative. Available publications (Polish and foreign) focus mainly on direct victims. The monograph is an attempt to fill the gap resulting from the lack of a comprehensive characterization of the legal situation of family members as victims of serious human rights violations. It also aims to present the current practice of international bodies for the protection of these rights (supplemented by the output of the truth commission) and criminal tribunals, as well as to identify both similarities and differences in the way these bodies act in relation to family members as victims of serious human rights violations.

Achieving the fundamental goal required answering the following research questions: what is the status of family members and what rights do they have. Accordingly, the research was conducted in two interlocking areas. First, it concerned the legal status of victims and served to demonstrate whether family members are recognized by international human rights law and international criminal law as victims of serious human rights violations. Second, they investigated whether the two legal regimes provide the group in question with protection and certain rights, and whether they guarantee that the group can adequately exercise those rights. The analyses made it possible to determine whether family members have equally effective protection under international human rights law and international criminal law, and whether any changes are necessary in this regard.

The monograph is divided into three parts. The initial one is orderly and explanatory and focuses on the most important concepts used in the book, namely serious human rights violations, as well as victims and the family. Due to the lack of a proper definition of the first term, an own definition was proposed. Serious human rights violations are defined as acts that grossly violate fundamental human rights in a massive or systematic way and cause great suffering to direct and indirect victims. Adopting this interpretation allowed the author to focus on the following violations: enforced

disappearances, torture and unlawful executions. Part One also interprets the terms “family” and “victim” and presents how they are understood in international human rights law and international criminal law.

The second part of the monograph is devoted to the status of family members as victims of serious human rights violations. It presents the role of international bodies (human rights protection and criminal) and truth commissions in shaping this status. It was shown that in the case of some serious human rights violations (e.g. enforced disappearances) women and children are considered victims belonging to vulnerable groups. Moreover, it was found that the legal situation of family members of victims is not the same under international human rights law and international criminal law. In the former, relatives have a well-established status of indirect victims, while in proceedings before international criminal tribunals their legal situation is still in the process of formation.

The last part of the work deals with the rights of family members as victims of serious human rights violations. Indeed, merely granting relatives the status of victims under international human rights law and international criminal law seems insufficient. Only the due guarantee and realization of their rights by state and international bodies can provide these persons with an adequate standard of protection. The following catalogue of rights was identified: the right to protection of the family and respect for family life, the right to an effective remedy, the right to truth, the right to reparation and the guarantee of no future violations. In the course of the analyses, it was shown how the above rights are understood under international human rights law and international criminal law in relation to the group in question. Moreover, it was established that the rights of family members are independent of the realization of the rights of direct victims – as states are obliged to protect and effectively fulfil them in parallel to the rights of direct victims. Therefore, it was determined what obligations (negative and positive) on the part of the States are connected with the guarantee and adequate implementation of the indicated rights. It was also determined which of the rights of family members may be the most valuable and effective for them in the reconciliation process.

The presented research confirmed that serious human rights violations are a source of victimization for family members of direct victims. Relatives are entitled to the status of victims, and thus to assert their rights before national and international bodies. In the regulations of international human rights law, the rights of family members are guaranteed and implemented effectively and multidimensionally (notwithstanding the fact that most regulations are soft law in nature). Under international criminal law, the legal situation of relatives of victims is somewhat less regulated, although the activities of the International Criminal Court have significantly improved this issue. As research has shown, the intersection of international human rights law and international criminal law does not always lead to a collision; the interpenetration of these two regimes of law can also improve the legal situation of victims, and may even be a necessary element for the further evolution of the standard of protection of family members as victims of serious human rights violations.

Redakcja i korekta
Katarzyna Szkaradnik

Projekt okładki
Tomasz Tomczuk

Łamanie
Andrzej Grzegorzczuk – Hironde

Redaktor inicjujący
Przemysław Pieniążek

Nota copyrightowa obowiązująca do 31.12.2022 r.
Copyright © 2021 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

Sprzymyamy otwartej nauce. Od 1.01.2023 r. publikacja dostępna na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

Wersja elektroniczna monografii zostanie opublikowana w formule wolnego dostępu
w Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego: www.rebus.us.edu.pl.

 <https://orcid.org/0000-0003-3034-7446>
Myl, Małgorzata
Członkowie rodziny jako ofiary poważnych naruszeń
praw człowieka: studium z zakresu prawa
międzynarodowego praw człowieka oraz
międzynarodowego prawa karnego / Małgorzata Myl.
Wydanie I. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu
Śląskiego, 2021

<https://doi.org/10.31261/PN.4084>

ISBN 978-83-226-4097-5

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-4098-2

(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Druk i oprawa:
Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7–9
71-063 Szczecin

Wydanie I. Arkuszy drukarskich: 19,75. Arkuszy wydawniczych: 26,0. Publikację wydrukowano na
papierze offsetowym 90g. PN 4084. Cena 39,90 zł (w tym VAT).

[Kup książkę](#)

Społeczność międzynarodowa boryka się obecnie z wieloma trudnymi wyzwaniami, m.in. ze znaczną skalą naruszeń praw człowieka, z nieustannymi konfliktami zbrojnymi oraz rosnącą liczbą ofiar. Waga tych problemów zmusza do refleksji nad zadaniami stojącymi przed ową społecznością i nad rolą prawa międzynarodowego. Za jedno z głównych sprawdzianów skuteczności tego prawa należy uznać zapobieganie poważnym naruszeniom praw człowieka, a w razie ich wystąpienia – ochronę ofiar. Społeczność międzynarodowa powinna dążyć do zminimalizowania szkód i traumy tych osób, a także do zapewnienia im sprawiedliwości oraz właściwej ochrony i realizacji ich praw.

Tematem książki jest sytuacja prawna członków rodziny jako ofiar poważnych naruszeń praw człowieka. Główną kanwą przeprowadzonych badań stanowią regulacje prawa międzynarodowego praw człowieka i praktyka międzynarodowych organów ochrony praw człowieka. Uwagę skierowano także na międzynarodowe prawo karne. Badania miały na celu zrekonstruowanie standardu ochrony członków rodziny jako ofiar poważnych naruszeń praw człowieka oraz udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy istniejący stan prawny jest wystarczający, czy konieczne są określone zmiany.

Prezentowana monografia to pierwsze w polskiej literaturze naukowej całościowe ujęcie sytuacji prawnej członków rodziny jako ofiar poważnych naruszeń praw człowieka na gruncie prawa międzynarodowego praw człowieka i międzynarodowego prawa karnego.

Cena 39,90 zł (w tym VAT)	Więcej o książce
ISBN 978-83-226-4098-2	
	
9 788322 640982	

[Kup książkę](#)